

Petr Meduna: Raně středověké sídliště v Hrdlovce.

Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou FFUK Praha, 2011, 159 str. s obr.

Oponentský posudek na dizertační práci

Petr Meduna ve své dizertaci poprvé uceleně představuje výzkum raně středověkého zemědělského sídliště, který počátkem 90. let minulého století představoval značný posun v metodologii exkavace sídlištních areálů v Čechách a jehož výsledky svým významem evidentně přesahují hranice severozápadních Čech. Pozitivní hodnocení faktu, že byl výzkum sídliště v blízkosti zaniklé Hrdlovky na Mostecku doveden do své závěrečné fáze, bude ještě kontrastnější, srovnáme-li jej se stavem zpracování dalších položek tehdejšího projektu „totální exkavace“ povodí Lomského a Loučenského potoka.

Práce je členěna do sedmi kapitol, přičemž dvě obsáhlé části – výklad o rozšíření keramiky zabrušanského typu v Sasku a politických osudech Míšeňska v 10. století (kapitola 5. 2., str. 81–106) a exkurz pojednávající o tzv. služebné organizaci (s. 137–141) – s tématem práce souvisejí jen okrajově a jejich umístění v textu narušuje logický sled výkladu. První kapitoly uvádějí do archeologického a historického kontextu zkoumané lokality. Raně středověký sídelní vývoj mikroregionu je velmi stručně shrnut, což je – vzhledem ke stavu zpřístupnění primárních dat – pochopitelné a znepokojující zároveň: připomeňme, že právě mikroregion Lomského a Loučenského potoka byl jednou z laboratoří, v níž se vyvíjela současná představa o struktuře raně středověkého osídlení Čech. Výklad se přirozeně nejvíce soustřeďuje na období plánovité přeměny struktury osídlení v souvislosti s vytvářením domény oseckých cisterciáků na přelomu 12. a 13. století. P. Meduna konfrontuje zkoumaný sídlištní areál (který spolehlivě identifikuje s oseckou vsí Dubany) s blízkou lokalitou Hrnčiče, jejímuž výzkumu se rovněž věnoval. Vývoj tohoto areálu – vsi, později grangie a rezidenčního dvora – pokračoval po zásadní restrukturalizaci až do pozdního středověku a nabízí se otázka, zda dvojice lokalit Dubany – Nový Dvůr nebyla variací na stejné téma.

V následujícím seznámení s terénním výzkumem zaniklých Duban Petr Meduna představuje tehdejší metodu exkavace jako otevřený, vyvíjející se soubor nástrojů umožňujících více či méně podrobný vhled do mimořádně složité nálezové situace pohřbené v tmavých souvrstvích půdního horizontu a koluviálních sedimentů. Problém spatřuji v nedostatku kriticky hodnotitelné dokumentace. I když si práce nekladla za cíl kritické zpřístupnění terénních dat, což je při jejich objemu asi omluvitelné, přesto zůstává mezi

metodologickou kapitolou (kapitola 4) a rekonstrukcí sídlištního areálu v jednotlivých fázích jeho dlouhé existence (kapitola 6.1.) znatelný předěl autorova nerovnoměrného výběru informací, jehož kritéria nejsou jasně definována. Proč byla např. z hypotetické usedlosti fáze C, vymezené nálezy „nerozšlapaných“ zlomků kolkované keramiky, detailně analyzována jen velmi malá část (obr. 63) – jedná-li se navíc o zásadní revizi již dříve předložené rekonstrukce? Proč nebyla analýza distribuce kamenů, empiricky ověřená jako klíčový postup při identifikaci staveb (resp. výplní zahloubených objektů), použita při prostorovém vymezení obytné stavby v severní části plochy zkoumané v letech 1992–93? Orientaci v předložené dokumentaci výrazně ztěžuje její nejednotné provedení, množství variant v zákresu různých polohopisných objektů, absence měřítek, nevyznačené orientace půdorysů, absence vysvětlivek grafických symbolů apod. Výsledkem mohou být důvodné pochyby o hodnověrnosti některých klíčových hypotéz: zmiňovaná rekonstrukce usedlosti C se v dizertační práci (obr. 62) liší od předběžné autorovy rekonstrukce (Meduna 1992) natolik, že označit tu současnou za „jednodušší model, alternativní k rekonstrukci starší“ (str. 116) pokládám za nepřijatelný eufemismus, kterým je obcházen problém nesystematického výběru a prezentace dat. Rekonstrukce pozdně hradištní vsi o pěti usedlostech vychází, podle výslovného autorova sdělení (obr. 74), z koncentrace světlé, plavené keramiky na zkoumaných plochách; tři z pěti vyznačených „koncentrací“ jsou však tvořeny jedním či dvěma zlomky(!).

S právě uvedeným souvisí problém interpretace nálezových situací. Jako jednoznačné kritérium obytných staveb Petr Meduna využívá doklad pece/ohniště v zahloubeném objektu, což je ovšem kritérium velmi ošidné, jak o tom svědčí četné příklady mladohradištních vesnic (Mohelnice, Palonín, Přítluky, Krásné Březno aj.), kde se pece/ohniště v zahloubených objektech vyskytly jen zcela ojediněle nebo v kontextu, který neodpovídá představě o jejich užití jako interiérového otopného zařízení (absence podlahové úrovně, nevhodné umístění pece/ohniště v rámci objektu apod.). Medunovo hledání otopných zařízení přitom nezohledňuje výrazný až rozhodující vliv postdepozičních procesů na nálezový soubor: to je případ autorova předpokladu, že hliněná klenba zaniklé pece obytné stavby může být indikována rovnoměrným rozptylem mazanice ve výplni zahloubeného objektu na ploše cca 10 x 15 m (str. 119). Důkladnější reflexe postdepozičních transformací, opírající se nejen o teoretické modely, ale i o konkrétní příklady (např. Kobyliński – Moszczyński 1992; Rowlett – Robbins 1982), ale také srovnání se soudobou stavební kulturou vesnického prostředí a její „archeologizovanou“ podobou, v práci zcela chybí. Samotný pojem „kulturní vrstva“, který autor běžně užívá a který má dnes již příděch obtížně uchopitelného terminologického

rudimentu archeologie 19. století, by bylo záhodno buď opustit nebo precizně definovat, zejména ve vztahu k formačním a postdepozíčním procesům, které tuto uloženinu (celé, vizuálně nerozlišitelné souvrství?, časoprostorovou komponentu?) utvářely.

Velká pozornost je v dizertaci věnována keramice – technologickým otázkám, její chronologické informaci a některým kulturně historickým interpretacím. P. Meduna přistupuje k rozboru tohoto pramene výlučně kvalitativními (neformalizovanými) metodami. Zdrojem chronologické informace mu jsou dostatečně početné soubory „nerozšlapaných“ keramických zlomků z relativně uzavřených nálezových kontextů („objektů“) (str. 145), které ale na jiném místě přibližuje jako soubory značně kontaminované reziduální složkou (str. 116). Pro odlišení reziduí od složky časově blízké době zániku objektu autor používá svérázné kritérium: předpoklad, že se „raně středověká keramika vyvíjí podle typologických schémat, tedy od nejjednodušší k nejsložitější, od primitivní k technologicky dokonalé“ (str. 48). Při odhalování typologických schémat raně středověkých hrncířů autor prezentuje řadu originálních postřehů, které by rozhodně neměly zapadnout (poznatek o stratigrafii ryté výzdoby, identifikace výzdobných nástrojů, „trasologicky“ definované typologie ústí nádob aj.), jako celek jsou však předloženy vývojové řady (např. obr. 31) a z nich zobecněné chronologické hypotézy intuitivním, subjektivistickým konstruktem, kterému lze *en bloc* uvěřit či jej odmítnout, nikoli však revidovat na prezentovaných datech. Ostatně ani autor sám své unilineární evolucionistické představě o vývoji keramiky nedůvěřuje beze zbytku (např. str. 59).

Závěrečná kapitola 6.2. „Sociální a ekonomický život“ pojednává především o životním prostředí vesnice, výživě a výrobní činnosti obyvatel na základě přírodovědných rozborů. Některá zjištění dobře zapadají do diachronního obrazu raně středověkého venkova (např. vzestup chovu koní na počátku vrcholného středověku či nadprůměrná technologická úroveň lokální kovářské výroby), jiná mají solitérní povahu a jejich výpověď by měla být dále zkoumána (např. vzácný středohradištní doklad kovolitectví zlata). Autor automaticky předpokládá provozování specializovaného hrncířství v mikroregionu už od fáze B (?) - starohradištního období, jeho indicií má být cílená lokální těžba nekvalitního uhlí a jeho přidávání jako ostřiva do keramické hmoty (str. 136). Tento závěr je ovšem jen výsledkem řetězení domněnek a nebyl učiněn žádný pokus interpretovat jej v sociálně – ekonomickém kontextu 8. – 9. století.

Části některých kapitol dizertace působí jako synopse obsáhlejšího textu a také z dikce a formy dizertace je zřejmé, že vznikala v úzké souvislosti s přípravou monografické publikace. Lze doufat, že v monografii budou zpřístupněna data v reprezentativním výběru a

že dojde k nápravě značných nedostatků v editorské práci, které se v textu dizertace projevily (překlepy, chybějící nebo zdvojená slova, chyby v interpunkci, chaotické řazení záznamů v seznamu literatury včetně duplicit či titulu, který je uváděn v tisku, ačkoliv vyšel už v roce 2006 atd.). Značně negativním dojmem působí fakt, že část závěru práce (str. 146–147) se skládá z odstavců doslovně převzatých z předchozích kapitol.

Přes uvedené výhrady se domnívám, že Petr Meduna osvědčil schopnost kritické práce s archeologickými a historickými prameny, stejně jako schopnost jejich originální reflexe a syntézy. Jeho dizertační práci doporučuji k obhajobě.

V Klášteře Teplá, 9. srpna 2011

Karel Nováček

Kobyliński, Z. – Moszczyński, W. A. 1992: Conjoinable sherds and stratificational processes: an example from Wyszogród, Plock Province, Poland, *Archaeologia Polona* 30, 109–126.

Rowlett, R. M. – Robbins, M. C. 1982: Estimating Original Assemblage Content to Adjust for Post-Depositional Vertical Artifact Movement, *World Archaeology* 14, 73–83.